

В ПАМЕТ НА АКАДЕМИК Д-Р ИВАН БУРЕШ

ПЕТЪР БЕРОН

На 15 (27) декември 1885 г. в семейството на чешкия фотоцинкограф Йозеф Буреш се родил човекът, който в течение на няколко десетилетия беше един от главните строители на българската зоологическа наука. Надарен с голяма работоспособност и притежаващ разностранни интереси, с упорит труд придобил огромни познания и широка култура, акад. Буреш дълго още ще служи за пример.

Акад. д-р Иван Буреш е работил в много области на зоологията, оставил е трайни следи както в херпетологията и ентомологията, така и в биоспелеологията и в историята на науката. Главното негово дело обаче си остава Националният природонаучен музей при БАН. Настоящият музей формално съществува като малка сбирка още от 1889 г., но едва с постъпването на Буреш и особено с поемането от него на директорския пост се полагат истинските здрави основи на това важно народопроектно учреждение и хранилище на научни материали с европейско значение.

През 1904 г. току-що завършилият гимназия Иван Буреш е назначен за лаборант-препаратор в музея, а след една година — за асистент в основаната от него Ентомологическа станция към музея. През следващите години той е командирован в по-напредналите европейски страни, за да се запознае с устройството на природонаучните институти в тях. Посещава Сърбия, Унгария, Австрия, Германия и Чехия, запознава се с видни зоолози, като Живонн Джорджевич, Геза Хорват, Франц Щайндахнер, Франц Вернер, Ханс Ребел, Антонин Фрич и др. и вижда как трябва да изглежда един природонаучен музей. Още тогава младият учен решава да създаде в София музей, подобен на тези във Виена, Прага и Будапеща. При тогавашните условия на вековна културна и материална изостаналост това е неимоверно трудна задача. Буреш обаче използва всички представени се възможности, за да издействува подкрепа за голямото дело. По-късно следва в Прага и изготвя докторската си дисертация в Мюнхен при известния зоолог проф. Р. Хертвиг. Редят се години на усилена работа — от 1911 г. д-р Буреш е уредник на Ентомологическата станция, а

Акад. Иван Буреш на 36 години

в 1914 г. става уредник на Естествоисторическия музей. Макар и мобилизиран, д-р Буреш заедно със своите сътрудници използва тежките години на войните за събиране на обилен материал в почти непроучените дотогава Беломорска и Източна Тракия и Македония.

От 1918 г. ученият става директор на цял комплекс от природонаучни институти: Естествоисторически музей, Ентомологическа станция, Зоологическа и Ботаническа градина, Научна библиотека и тридневен развъдник. Тогава с пълна сила се разгръщат организационните му способности. Д-р Буреш привлича на щат или като постоянни сътрудници редица видни зоолози и ботаници, както и временно командировани учители, които проявяват желание и даване за научна работа. В 1922 г. започва интензивното проучване на нашите пещери и тяхната интересна фауна под непосредственото ръководство на д-р Буреш. Огромният събран материал е разпределян и изпращан от него на най-видните европейски специалисти. Десетки ценни трудове виждат бял свят благодарение на усърдието и международните връзки на д-р Буреш. Той с право се счита за основоположник на българската биоспе-

леология и до последния си ден е почетен председател на Българската федерация по пещерно дело. Буреш взима обаче активно участие и в създаването на много други научни организации — той е член-основател на Ентомологическото дружество (от 1909 г.), на Геологическото д-во (от 1925 г.), на Ботаническото д-во (от 1923 г.), на Дружеството за защита на родната природа (от 1928 г.), на Пещерното д-во (от 1929 г.) и др. По негова инициатива се създават Ботанически (от 1919 г.) и Минерало-геологически (от 1920 г.) отдел на музея, полага се основата на остеологична сбирка, започва опрѣстеняването на птици, създава се богата библиотека. През 1928 г. започва издаването на „Известия на царските природонаучни институти“, едно от най-добре оформените научни списания у нас, намерило добър прием и в чужбина. Под редакторството на д-р Буреш излизат 16 тома с много ценно съдържание и с участието на видни учени от цял свят. Д-р Буреш редактира и други издания — на Пещерното дружество, на Ентомологическото д-во, на Природоизпитателното д-во, на Съюза за защита на природата. Изпод перото му излизат множество трудове, посветени главно на пеперудите, но също така и земноводните и влечугите, на пещерната фауна и много други групи животни — неизследваната българска фауна е предлагала широко поле за работа на такъв универсален и вечно търсещ дух. За редица групи животни първите, а често и единствените данни са тези, които ни е оставил самият д-р Буреш или други учени по негови материали. Обширните колекции от пеперуди и други насекоми, от земноводни и влечуги, от птици и пещерни животни са резултат главно на огромната работа на д-р Буреш и неговите сътрудници между двете войни. За да се получи ясна представа за тези постижения, трябва да се видят хилядите препарирани животни, някои от които са изключително редки или даже изчезнали в природата. Ние, музейните работници, знаем колко е трудно да се обогати експозицията даже с един по-рядък експонат, и то при съвременните условия.

Под прякото ръководство на д-р (академик от 16 юли 1929 г.) Буреш е построено ново (сегашното) здание на музея и са доставени от Виена прекрасните железни витрини, в които са експонирани материалите.

Адрес на автора:
Петър Берон
Национален природонаучен музей при БАН
бул. „Руски“ № 1, 1000 София

Това огромно дело е извършено от 1928 до 1935 г. паралелно с усилената научна работа на акад. Буреш. Израз на международно признание е избирането му за член или почетен член на окло 20 чуждестранни зоологически, ентомологически, спелеологически и сръпнологически дружества. В 1932 г. д-р Буреш организира размяна на зоологически и други природонаучни издания с Академията на науките на СССР (при липса на дипломатически отношения между двете страни!).

През Втората световна война музеят е бомбардиран и силно повреден, но д-р Буреш непрекъснато е на своя пост и организира спасяването на материалите. След войната при личното съдействие на Васил Коларев и акад. Тодор Павлов са отпуснати необходимите средства и е възложено на акад. Буреш възстановяването на музея.

След преустройството на БАН и създаването на Зоологическия институт акад. Буреш става негов научен ръководител (от 1947 г.) и директор (от 1951 г.). Такъв той остава до пенсионирането си на 20 юни 1959 г. От този ден до смъртта си на 8 август 1980 г. акад. Буреш остана жизнен, активен, следящ всеки ден постъпващите в библиотеката книги, винаги готов да посъветва и помогне на младите. За нас беше празник, когато можехме да слушаме спомените му за стара Ссфия, за множество наши и чужди учени, които той бе познавал лично. Бяхме свикнали с неговата елегантна, внушителна, стегната фигура, считаме го за неразделна част от храма на науката, в който работим. Той не отсъствуваше от нито един научен съвет, от никаква среща на природоизпитатели. Отличното му здраве, което до голяма степен се дължеше на стотиците екскурзии в нашите планини, му позволи да доживее до 95-годишна възраст и да остане истинска „жива история“ не само на зоологията, но и изобщо на природните науки в България.

Годините открояват с още по-голяма сила стойността на извършеното от големия български учен. Ние, неговите ученици, сме призвани да поддържаме, обогатяваме и осъвременяваме ценната експозиция, създадена под негово ръководство, и да допринесем за рязкото увеличаване на научните фондове на Националния природонаучен музей — гордост за нашата родина.

Постъпила на 18. X. 1985 г.